

Masarykova univerzita v Brně
Pedagogická fakulta
Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení
I. semestr
Vyučující: Mgr. Mgr. Kateřina Vlčková
Datum: 22. říjen 2005

SEMINÁRNÍ PRÁCE

STRUKTURA PEDAGOGICKÝCH DISCIPLÍN

Autoři: Daniela Červinková, učo: 185760, e-mail: 185760@mail.muni.cz
Monika Koutná, učo: 174289, e-mail: 174289@mail.muni.cz

OSNOVA

Struktura pedagogických disciplín

Úvod

- Předmět pedagogiky
- Co je pedagogika a její účel

Struktura pedagogiky

- Základní disciplíny
 - Obecná pedagogika
 - Obecná didaktika
 - Teorie výchovy
 - Dějiny pedagogiky
 - Srovnávací pedagogika
 - Metodologie pedagogiky
- Aplikované disciplíny
 - Dle věku:
 - Předškolní pedagogika
 - Andragogika
 - Gerontopedagogika
 - Dle oblasti společenské činnosti:
 - Pedagogika sportu
 - Pedagogika volného času
 - Dle instituce:
 - Pedagogika rodiny
 - Vysokoškolská pedagogika
 - Vojenská pedagogika
 - Dle skupin obyvatelstva:
 - Sociální pedagogika
 - Speciální pedagogika
- Hraniční disciplíny
 - Pedagogická psychologie
 - Filozofie výchovy
 - Pedagogická etika
 - Sociologie výchovy
 - Ekonomie vzdělávání
 - Pedagogická antropologie

Použitá literatura

ÚVOD

Pedagogika je poměrně mladá věda, která se v novověku vyčlenila z filozofie a filozofických úvah. Slovo pedagogika pochází z latiny (paidagógos, paedagogus). Na přelomu 19. a 20. století nastal intenzivní rozvoj pedagogiky a vznikaly dílčí obory.

Dříve probíhala výchova dětí v rodinách na základě tradic a zvyků. Později vznikaly školy ve kterých vyučovali profesionální učitelé.

Významným pedagogickým myslitelem byl v 17. století Jan Amos Komenský. Položil základy systematické vědě o výchově mládeže a dospělých.

Předmětem pedagogiky je edukace, její determinanty, procesy a výsledky procesů. Pedagogika je věda o edukační realitě, která pomocí své teorie a výzkumu identifikuje, popisuje, objasňuje a analyzuje. Pedagogika je věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti.

Účel, poslání pedagogiky:

1. Normativní (instrumentální věda) – pro potřeby praxe.
Moderní pedagogika – orientuje se na praktický předmět, empirická.

A. Základní disciplíny

- **Obecná pedagogika** je teoretická disciplína. Zabývá se objasňováním základních jevů a procesů. Vyvozuje obecně platné normy a čerpá z poznatků pedagogického výzkumu. Řeší 2 problémové okruhy:
 - a) Metodologická část – zabývá se předmětem pedagogiky, strukturou oborů i vztahem pedagogiky k jiným vědám,
 - b) všeobecné teorie výchovy – cíle výchovy, výchovné prostředky, činitelé, principy.
- **Obecná didaktika** je teorie vzdělávání a vyučování. Zabývá se pedagogickými metodami, vyučovacími formami, přípravou na vyučování, ... V poslední době se klade důraz na charakteristiky učícího se subjektu (žáka, studenta) – rozvíjí se psychodidaktika
- **Teorie výchovy** řeší základní výchovné kategorie: cíl, obsah, prostředky, formy. V ČR převládá pojetí teorie výchovy jako filozofické disciplíny, je možno ji pojímat jako empiricky založenou teorii.
 - Složky: a) Rozumová: myšlení, pojmy,
 - b) pracovní: technická, ekonomická,
 - c) mravní: právní, politická,
 - d) estetická,
 - e) tělesná výchova,
 - f) světonázorová.
- **Dějiny pedagogiky**

Názory na výchovu se utvářely během vývoje pedagogiky. Zkoumá historický vývoj pedagog. teorií, idejí a koncepcí od antiky až po současnost.

Dělí se na:

 - a) Všeobecné (světové) dějiny,
 - b) národní dějiny,
 - c) monografii – studie o jednom autorovi (komeniologie).

Součástí jsou také dějiny školství zabývající se vývojem školských soustav, učitelstva a vzdělanosti obyvatelstva. Jejich vztahem k sociálním, kulturním a politickým faktorům dané země.
- **Srovnávací (komparativní) pedagogika**

Hodně se rozvíjí. Srovnává školství nejméně ve dvou zemích. Srovnává jejich osnovy, plány, prospěch, zátěž na studenty.

Nejednoznačný pojem: 1) výzkumná metoda, 2) vědní disciplína (srovnává vzdělávací systémy ve 2 nebo více zemích), 3) oblast výzkumných aktivit zaměřených na shromažďování poznatků o vzdělávání v různých zemích (mezinárodní pedagogika – srovnávací nebo všechny aktivity vztahující se ke vzdělávání, mezinárodní výzkumy, projekty, mobilita aj.), 4) mezinárodní srovnávací pedagogika – srovnává jevy ve více zemích, přináší inspiraci a kritický pohled na vlastní vzdělávací systém

- **Metodologie** je systém teoretických principů, metod a způsobů popisu, analýzy a objasňování pedagogických jevů. Nauka o struktuře a metodice poznávací činnosti.

B. Aplikované disciplíny

Dle věku:

- **Předškolní pedagogika**
- **Pedagogika mladšího školního věku**
- **Pedagogika adolescence**
- **Andragogika** – zabývá se vzděláváním dospělých
- **Gerontopedagogika** – zabývá se vzděláváním seniorů, univerzita třetího věku

Dle oblasti společenské činnosti:

- **Pedagogika sportu** – výchova mládeže a dospělých v oblasti tělovýchovy a sportu. Zkoumá problematiku ovlivňování sportovců trenérem (např. při motivování k výkonu, ...).
- **Pedagogika volného času** je disciplína pedagogiky zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky napomáhající smysluplnému využití volného času dětí, dospívajících a dospělých. Význam: roste množství volného času, media, nežádoucí formy chování: nuda, workoholismus,

Dle instituce:

- **Pedagogika rodiny, školní pedagogika, vysokoškolská pedagogika, pedagogika dalších speciálních organizací**

Dle skupin obyvatelstva:

- **Sociální pedagogika** se zabývá výchovou jedinců ze sociálně znevýhodněných skupin (mládež, dospělí, cizinci, drogově závislí, ...). Týká se jedinců z poruchových rodin, týraných, zneužívaných, zanedbávaných dětí, problému dětské pornografie a prostituce,
- **Speciální pedagogika** se zabývá teorií a praxí rozvoje, výchovy a vzdělávání jedinců postižených různými tělesnými, smyslovými, duševními nedostatky nebo poruchami chování.

SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO VĚDA

Speciální pedagogika- Je dílčí pedagogická disciplína (obor), velmi moderní a velmi rychle se rozvíjející. Na VŠ je speciální pedagogika samostatný obor. Uplatnění speciálních pracovníků je velmi široké.

- Zabývá se výchovou a vzděláním postižených = defektních jedinců (postižených tělesně, smyslově, mentálně či mravně narušených jedinců).

DEFEKT - DEFEKTIVITA , NORMA – NORMALITA

NORMALITA – zdravý člověk x *DEFEKT* – handicap, postižení, vada, odchylka, porucha, oslabení

Defekt a) Orgánový (nemoc infekční, vývojová vada, úraz).

b) Funkční (chybné užívání schopností – dovedností, výslovnost, záškoláctví).

Defektivita – porušení celistvosti jedince, jeho vztahů k jiným lidem, jeho sociální a pracovní uplatnění (narušení).

Postižení (defekt) má stupně:

- Stupeň postižení není definitivní, pomocí terapie se může zlepšovat i zhoršovat.

1. lehké postižení:

- Nehrozí vznik defektivy,
- výchova a náprava je zaměřena na zkvalitnění péče nebo podmínek (upravení), prohlubuje se spolupráce mezi rodinou, školou, lékařem, poradnou,
- dítě není přerazováno,
- zůstává v rodině, ve škole.

2. střední postižení

- Znamená možnost vzniku defektivy.
- výchovná péče musí být upravená, speciální (třída, škola),
- součástí terapie je léčba (operace, léky).

3. těžké postižení

- Dochází vždy ke vzniku defektivy,
- umístění ve speciálních zařízeních (ústavy), věnována neustálá trvalá péče,
- vzdělávají se v pomocných školách.

METODY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Speciální pedagog stanovuje nejprve *diagnózu* (pomocí diagnostických metod získává informace o postižení). Na základě diagnózy vytváří *prognózu* (odhad dalších vývojově) a stanoví *terapii* (způsob léčby, nápravy, výchovy).

Základní diagnostickou metodou je metoda *anamnestická* = anamnéza (biografická životopisná) =>podstatou metody je sbírání údajů o postiženém i o příbuzných.

Anamnéza má tři části:

- 1) osobní** - Shromažďování údajů o postiženém od narození (duševní vývoj, úroveň myšlení a řeči, zájmy, úrazy, typ temperamentu).
- 2) rodinná** - Údaje o rodičích, prarodičích sourozencích.
 - Objevení dědičných dispozic (nemoc, postižení, tělesná vada).
- 3) prostředí** - Ve kterém se pohyboval a pohybuje,
 - typ výchovy, rodinné vztahy,
 - informace o zařízeních, kterými prošel, zaměstnání a vztahy na pracovišti.

Druhou důležitou metodou je analýza výsledků činnosti:

- Práce s kresbou dítěte (vztahy rodičů k němu, jeho domov, ...).

Metody nápravné (terapeutické)

- Na základě stanovené diagnózy a naznačení prognózy, lze použít nápravných nebo- li terapeutických metod:

- 1) *redukce*- Zdokonalování postižené funkce (těla, handicapu), např.: tupozrakost – záměrně se zatěžuje, cvičí postižené oko, zdravé je zakryto okluzorem.
- 2) *kompence*- Postižená funkce se nahrazuje jinou, např.: dítě slabozraké nebo se zbytky zraku se šetří a rozvíjí se jiné funkce např. : hmat, čich.
- 3) *rehabilitace* – Komplexní nápravná metoda zaměřená na odstraňování defektivity, je dlouhodobá (nalezení nového smyslu života, obnovení vztahů k lidem, nové možnosti uplatnění, naučení soběstačnosti, důvěry v sama sebe, ...)
-Součástí rehabilitace jsou speciální terapie, např.: psychoterapie, muzikoterapie, artoterapie – různé druhy umění, hypoterapie - jízda na koni).

Obory speciální pedagogiky

Speciální pedagogika se člení na jednotlivé obory, které zajišťují výchovu jedinců s určitým typem postižení.

- 1) **Somatopedie** -jedinci tělesně postižení.
- 2) **Typflogopedie** - jedinci zrakově postižení.
- 3) **Surdopedie** - sluchově postižení.
- 4) **Logopedie** - jedinci s poruchami řeči.
- 5) **Etopedie** - jedinci s poruchami chování.
- 6) **Psychopedie** - jedinci s mentálním postižením.

Speciální pedagogické prevence

Mnohem výhodnější je předcházet postižení.

- **prevence:** 1) Narození zdravého dítěte,
 - 2) lékařská prevence (preventivní prohlídky, očkování),
 - 3) harmonická- optimální výchova v rodině, ve škole,
 - 4) zdravé životní prostředí,
 - 5) součástí vzdělávání učitelů jsou základy speciální pedagogiky,
 - vyhledat možné postižení,
 - doporučit vyšetření,
 - speciální metody,
 - 6) každá člověk musí být zodpovědný za svoje tělesné a duševní zdravý (duševní hygiena, zdravě žít tak, aby předcházel nemocem a defektivitami).

C. Hraniční disciplíny

- **Pedagogická psychologie**
Jedna z nejstarších aplikovaných disciplín psychologie. Psychologický pohled na předpoklady, průběh a výsledky rozvoje jedince. Odlišuje se od školní psychologie, která zkoumá průběh, podmínky a výsledky školní výchovy a vzdělávání.
- **Filozofie výchovy**
Dělí se na filozofii procesu výchovy a na filozofii pedagogiky jako vědecké teorie. Komplexně nazírá na výchovu – vychovatelnost člověka, otázka smyslu života a existence vůbec.

- **Pedagogická etika**
 - hraniční obor, etické aspekty výchovy
 - soubor etických požadavků na pedagogy

- **Sociologie výchovy**

Výchovné procesy jsou brány jako determinované sociální faktory. Zkoumá např. funkce výchovy ve společnosti, fungování a efekty školy jako sociální instituce, vztah mezi sociální stratifikací a vzděláním, rovnost příležitostí vzdělávat se,

- **Pedagogická antropologie**

Disciplína pedagogiky snažící se objasňovat výchovu a její vývoj v celistvém pohledu na jedince a společnost, na základě biologických a sociálních poznatků o lidském rodu (vývoj jazyka, různé styly rodinné výchovy, rozdílné tradice a zvyklosti). Dnes je potřeba rozvoj této vědní disciplíny i u nás (edukace dětí imigrantů, řešení rasistických konfliktů).

- **Ekonomie vzdělávání**

V zemích s tržním hospodářstvím je sektor vzdělávání významně ovlivňován ekonomickými faktory. Ekonomické a pedagogické procesy se vzájemně podmiňují (tvorba HDP a vývoj vzdělanostní struktury populace).

Použitá literatura:

Jůva V., sen. & jn., Úvod do pedagogiky, Brno: Paido 1997.

Průcha J., Přehled pedagogiky, Praha: Portál 2000.

Průcha J., Walterová E., Mareš J., Pedagogický slovník, Praha: Portál 2001.

Doplňkové a pracovní podklady k seminární práci z internetu.